

BÜNTETŐJOGI JOGTÁRGYAK A HAMIS ÁRUK ELLENI KÜZDELEMBEN

Karsai Krisztina¹

Tartalomjegyzék

I.	Hamis áruk elleni fellépés.....	1
II.	A jogtárgy és „harmonikus” értelmezése.....	2
III.	A jogi tárgy – áru hamis megjelölése (Btk. 296.§).....	5
IV.	Szimbolikus fogyasztás és a büntetőjogi jogtárgyak.....	6
V.	Hamis áruk kereslete.....	8
VI.	Szimbolikus fogyasztás a büntetőeljárásban.....	9
VII.	Jogtárgyak – de lege ferenda.....	10

I. Hamis áruk elleni fellépés

2008. március 3-án megalakult a HENT, azaz a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület, amelyet a feketegazdaság – és az annak részét képező termékhamisítás, illetve kalóztermékek – elleni határozott és hatékony fellépés érdekében a Kormány hozott létre, különböző állami szervek tisztségviselőiből, független szakértőkből, illetve a szellemi tulajdon védelmével érintett társadalmi és gazdasági érdekképviselői szervezetek képviselőiből. A testület a hamisítás ellen folytatott küzdelem jegyében célzott lépéseket kezdeményez és tesz a szellemi tulajdonjogok megsértésének visszaszorítása érdekében, valamint közreműködik a 2008–2010. évekre szóló Hamisítás Elleni Nemzeti Stratégia (továbbiakban HENS)² végrehajtásában, a szellemi tulajdonhoz fűződő jogérvényesítés hatékonyabbá válását célozza, ami együtt járhat a hamisításból származó illegális jövedelmek bűncselekményekbe való visszaforgatásának megakadályozásával. A HENT tevékenysége következtében – legalábbis a testület önmeghatározása szerint – a jogérvényesítés erősödik, ami biztosíthatja a fogyasztók fokozottabb védelmét, s így elősegíti, hogy a fogyasztók egészségét és testi épségét is veszélyeztető hamis termékek kiszoruljanak a piacról.

A HENS definíciója szerint „hamisítás” alatt a szellemi tulajdonjogok megsértésének valamennyi formáját érteni kell, függetlenül attól, hogy a szerzői jogi védelem, illetve az iparjogvédelmi oltalom melyik formájáról, illetve, hogy polgári jogi vagy büntetőjogi jogsértésről van-e szó. A szellemi tulajdonnal összefüggő jogsértések által leginkább érintett ágazatok a következők: kreatív és informatikai iparágak: zeneipar, filmipar, könyvkiadás, videógyártás, szoftveripar; a védjegy- és földrajziárjelző-bitorlással fenyegetett iparágak: dohányipar, kozmetikai ipar, ruha- és cipőipar, óraipar, bőripar, szeszesital-ipar; fogyasztói elektronika, játékipar; gyógyszeripar; alkatrészgyártás.

---

¹ A szerző a Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kara Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszékének docense. A tanulmány az OTKA K 72692 nyilvántartási számú kutatás („Fogyasztóvédelmi büntetőjog” 2008-2011) résztanulmánya. A kutatásban szereplő akták feldolgozása Dr. Katona Tibor bírósági (Szegedi Ítéltábla) közreműködésével történt.

² Letölthető a www.hamisitasellen.hu oldalról, ami a HENT weboldala.

A büntetőjogot érintő cselekvési irányokat (10-12) a HENS a következők szerint határozza meg: a Btk. vonatkozó tényállásainak, illetve a szabálysértési tényállásoknak, valamint a büntetőjogi és a szabálysértési joggyakorlatnak, azok polgári jogi jogérvényesítéshez való viszonyának, valamint a nyomozási gyakorlatnak az áttekintése a jogalkalmazó szervek tapasztalataira tekintettel. A HENS fogalomkörébe a Btk. tényállásai közül az áru hamis megjelölése (Btk. 296.§), a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése (Btk. 329/A.§), a bitorlás (Btk. 329.§), a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása (Btk. 329/B.§), a jogkezelési adat meghamisítása (Btk. 329/C.§) és az iparjogvédelmi jogok megsértése (Btk. 329/D.§) tartozik.

Ebben a tanulmányban az áru hamis megjelölése bűncselekmény³ jogtárgyát veszem górcső alá, valamint célul tűzöm ki a tényállás jogtárgyharmonikus analízisét, s mindezek alapján igyekszem véleményt alkotni a tényállás jövőbeni fenntarthatóságáról – jogtárgyvédelmi szempontból.

II. A jogtárgy és „harmonikus” értelmezése

A jogtárgy funkciójával kapcsolatosan nem jutott nyugvópontra a tudományos vita, hogy vajon arra mint jogdogmatikai kategóriára, az értelmezés eszközére, mint a „bűncselekményi tényállások sokaságában szükséges rendteremtés pusztán taxonómiai segítőjére”⁴ van-e szükség, avagy feladata inkább a jogalkotó büntetőhatalmának korlátozása.⁵ E feladat-meghatározás a jogtárgy „materiális” dimenzióját helyezi előtérbe, azaz azt, hogy a jogtárgyak meghatározott értékekhez kötődnek, s ezen értékek elfogadásán (vagy el nem fogadásán) keresztül az adott jogtárgy az adott értéket érintő társadalmi viszonyra vonatkozó büntető jogalkotás határait is kijelöli. Különösen a német jogtudomány képviselői foglalnak nagy előszeretettel állást e kérdéskörben: a jogi tárgy értelmezéséhez fűzött, a fenti vitában állást foglaló, önálló közleményt minden valamirevaló büntetőjogász megjelentet. A két nézet összebékítését példázzák azok a vélemények, amelyek szerint a jogi tárgy természete kettős, s így mind a rendszerimmanens dogmatikai, mind a rendszerkritikai jogpolitikai funkciója érvényesülhet.⁶ Ha elfogadjuk e *kétféle, egyébként igencsak különböző funkció* érvényesülésének lehetőségét, a büntetőjogi tényállások (a büntetőjogi jogalkotás⁷) jogtárgy-szempontrú vizsgálata szükségképpen kétféle megközelítési módszert von maga után, e kettőt nem lehet összemosni. El kell fogadni ugyanakkor annak lehetőségét is, hogy e két megközelítés eltérő eredményre is vezethet, így ilyenkor a jogtárgy-

---

³ Btk. 296.§: Aki árut – a versenytárs hozzájárulása nélkül – olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel vagy elnevezéssel állít elő, amelyről a versenytárs, illetőleg annak jellegzetes tulajdonsággal rendelkező áruja ismerhető fel, vagy ilyen árut forgalomba hozatal céljából megszerez, tart, illetőleg forgalomba hoz, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁴ Pokol Béla: A jogellenesség és a jogi tárgy mint a büntetőjogi dogmatika kategóriái. Jogelméleti Szemle 2008/4 9.p.

⁵ Részletesen Roxin, Claus: Strafrecht. Allgemeiner Teil. 4. Auflage. C. H. Beck, München, 2006. 14-57.p.

⁶ Hassemer, Winfried: Darf es Straftaten geben, die ein strafrechtliches Rechtsgut nicht in Mitleidenschaft ziehen? In: Die Rechtsgutstheorie. Legitimationsbasis des Strafrechts oder dogmatische Glasperlenspiel? (Hrsg.: Hefendehl, Roland / von Hirsch Andrew / Wohlers, Wolfgang) Nomos, Baden-Baden, 2003. 57.p.; Vö. Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Hvg-orac, Budapest, 2008. 103-104.p.; Vogel, Joachim: Strafrechtsgüter und Rechtsgüterschutz durch Strafrecht im Spiegel der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts. Strafverteidiger 1996/2 110-115.p.

⁷ A jogkövetkezmények megállapítására vonatkozó jogalkotói szabadságot nem a jogtárgyak korlátozzák, hanem az arányosság elve és annak többsikü érvényesülése.

szempontú tudományos vizsgálódásnak e diszkrepanciát is fel kell oldania (vagy arra minimum kísérletet kell tenni). Ebben a közegben *Pokol Béla* a jogi tárgy és a materiális bűncselekmény fogalom összefüggését érintően kimondja, hogy „a formális bűncselekmény fogalom és a büntetőjog fölé egy „materiális” büntetőjog megkonstruálására törekvés a jogdogmatika szintjén reménytelen vállalkozás, mert ami politikai értékválasztás függvénye, azt nem lehet logikai természetű semleges döntéssé tenni”.⁸ Ebből az is következik, hogy nem lehet a jogi tárgyat csakis materiális alapon meghatározni – de ettől még a büntetőjog legitimitását a jogtárgyak fejezik ki.⁹ Az adott jogtárgyat nem a társadalom hozza létre (közvetlenül), hanem a jogalkotó, amikor eldönti, hogy valamely védendő célkitűzést (védendő érdeket) sértő magatartásokat büntetőjogilag üldözni fog.¹⁰ A büntetőnormák tárgyát képező magatartások inkriminálása (büntetendővé tétele) tehát jogalkotói döntés: döntés arról, hogy mennyiben lehet a büntetőjog eszközével legitim módon a szabadságjogokon alapuló alkotmányos rendszerekben az emberek szabadságát korlátozni.¹¹ Ez egyben a büntetőjog politikai csapdája is. A társadalom ugyanis számos jogtárgy- és érdeksérelmet tolerál vagy épp ezek ellen nem a büntetőjog eszközével lép fel, mert a büntetendőségük összeegyeztethetetlen lenne a társadalom alapvető rendezőelveivel, azaz azzal, hogy az alkotmányos rend alapját az emberi szabadság képezi.¹² Az pedig, hogy mi az emberi szabadság tartalma, az a történelmi kontextustól függ, így attól, hogy épp a társadalom fejlődése (értsd például emberi jogok érvényesülésének foka) milyen tartalommal tölti meg azt.

A jogi tárgy funkciójával kapcsolatos elméleti vitákat még az is mélyíti, hogy végső soron a jogi tárgy tartalmilag nem is írható körül,¹³ az előbbieken alapján legfeljebb a funkcióból következtetünk tartalmi jellemzőire. *Nagy* szerint formailag jogi tárgy az a jelenség, amit a büntetőjog véd és amit a bűncselekmény támad. Tartalmilag pedig a társadalom elemi fontosságú érdekei képezhetnek jogi tárgyat: ezen érdek tulajdonképpeni szubsztrátuma egy sérthető állapot vagy jelenség, aminek megsértése esetén védekezni kell és lehet is,¹⁴ ami végső soron tartalmilag fogja igazolni a büntetőjogi beavatkozást. Ezzel szemben *Gössel* és *Stratenwerth* azon az állásponton van, hogy a jogi tárgy nem is egy elvont érdek, hanem az érdek tárgya, mivel a bűncselekmények az érdeket nem csorbítják:¹⁵ ugyanis a bűncselekmény elkövetésétől független az adott érdek létezése, ha az elvont érdeket veszélyeztető kriminális magatartás realizálódik is, nem változik. Az értékek a maguk ideális létükben sohasem, hanem csak a társadalmi valóságban való kifejeződésükben sérthetők.¹⁶ Attól, hogy megölnék egy embert, az élet védelméhez fűződő társadalmi érdek továbbra is fennáll, viszont az érdek konkrét tárgya, azaz az

---

⁸ Pokol i.m. 11.p.

⁹ Bacigalupo, Enrique: Rechtsgutsbegriff und Grenzen des Strafrechts. In: Festschrift für Günther Jakobs zum 70. Geburtstag (Hrsg.: Pawlik, Michael / Zaczyk, Rainer). Carl Heymanns Verlag, 2007, München. 1.p.

¹⁰ Bacigalupo i.m. 12.p.

¹¹ Bacigalupo i.m. 13.p.

¹² Bacigalupo i.m. 14.p.

¹³ Vö. például Stratenwerth / Kuhlen: Strafrecht Allgemeiner Teil I. 5. kiadás, 2004. 30.p.; Szomora Zsolt: A jogi tárgy funkciói és a jogtárgyharmonikus értelmezés. Bűnügyi Szemle 2009/2 11.p.

¹⁴ Nagy i.m. 103.p.

¹⁵ Stratenwerth, Günter: Zum Begriff des „Rechtsgutes”. In: Festschrift für Theodor Lenckner zum 70. Geburtstag (hrsg.: Eser, Albin / Schittenhelm, Ulrika / Schumann, Heribert). Ch. H. Beck, München, 1998. 377-391.p.; Gössel, Karl Heinz: Das Rechtsgut als ungeschriebenes strafbarkeitseinschränkendes Tatbestandsmerkmal. In: Festschrift für Dietrich Oehler zum 70. Geburtstag (hrsg.: Herzberg, Rolf Dietrich) Carl Heymanns, Köln, 1985. 97-109.p.

¹⁶ Gössel i.m. 102.p.

adott ember – mint jogtárgyhordozó – éppen a jogtárgy sértéséből következően nem képes az értéket képviselni.

Az angolszász jogi kultúrában a jogtárgy nem jelenik meg, de a büntetőjogi normák legitimitációját a „*harm principle*” elvre vezetik vissza, ami John Stuart Mill munkásságából eredeztethető. Ennek értelmében a büntetendőség alapja a másoknak történő károkozás (sérelem okozása), ami sem az önsértő, önvészélyes, sem a közérkölcstől sértő magatartások esetében nem áll fenn, így ezek pönalizálása nem megengedett. Az elv részletes kimunkálása és továbbfejlesztése¹⁷ engedékenyebb hangnemet hozott, így az egyes szerzők igyekeznek megalapozott álláspontot kidolgozni bizonyos „kollektív” érdekek sértésének kriminalizációjára. *Von Hirsch* (és *Andrew Simester*) a kárt (sérelem) mint a „*harm principle*” elmélet központi elemét valamely „erőforrás” (resource) korlátozásának tekinti, aminek teljességére az egyénnek igénye (joga) van.¹⁸ E megfogalmazásban a jogtárgy-teória párhuzamossá válhat az angolszász elvvel, azonban mivel előbbi alapján például a gazdasági folyamatok megfelelő működése is jogtárgy lehet, amely kontextusban viszont egyéni igény-alapot aligha találunk, a megfeleltetés nem lehet maradéktalan.

Szomora megállapításával egyetértek, miszerint el kell fogadni, hogy az egyes bűncselekmények jogi tárgyai heterogén jellegűek, s a fogalom absztrahálása helyett a jogi tárgyak funkcióinak általános körülírására kell törekedni.¹⁹ Az előzőekben leírtak figyelembevételével ehelyütt a vizsgált bűncselekmény jogi tárgyát a védendő társadalmi érdek mentén kívánom rekonstruálni, majd ez alapján kísérletet teszek a tényállás jogtárgyharmonikus vagy másképpen teleologikus értelmezésére, a megvizsgálom, hogy az adott törvényi rendelkezés az értelmezéssel elérhető eredmények – hátrányos analógia tilalmának korlátain belül – fényében alkalmas-e a kitűzött törvényi cél elérésére.

A jogtárgyharmonikus értelmezés²⁰ (a szegedi büntetőjogi iskola által képviselt módszer szerint) négy lehetséges eredményt hozhat, amiket érdemes ehelyütt is összefoglalni: „amennyiben a kívánt célnak megfelel a törvény szövege és annak elfogadott értelmezése, akkor semmilyen változtatás nem indokolt; amennyiben a törvényi tényállás teleologikus értelmezése nincsen összhangban az uralkodó jogértelmezéssel, akkor – a törvény szövegének keretei között – a jogi tárgy védelmi igényével adekvát értelmezést szükséges megadni; előfordulhat, hogy a jogalkotó által deklarált jogi tárgy nincs összhangban a törvényi tényállással, a törvényi rendelkezés valójában nem azt védi, amit a jogalkotó azzal védeni kíván, s ezen csak jogalkotással, törvénymódosítással lehet segíteni; előfordulhat továbbá, hogy a törvényi rendelkezés szövege alá sehogy sem szubszumálható egy olyan – adott esetben új – jelenség, amely büntetendőségét egyébként a rendelkezés védelmi célja megkívánná. Ebben az esetben is kizárólag törvénymódosítás kerülhet szóba, az analógia az elkövető terhére nem fogadható el.”²¹

Annyiban kiegészíteném kollégáim eddigi téziseit, hogy a harmadik lehetséges eredmény véleményem szerint nem csak akkor valósul meg, ha a törvényi rendelkezés nem azt védi, amit a jogalkotó azzal védeni kívánt, hanem akkor is megvalósul, ha a törvényi rendelkezés azt a jogi tárgyat pont nem védi, amit a jogalkotó deklarált.

Hasonlóképpen érdemes a negyedik esetkört is – hasonló szellemben – mélyíteni. Erre az eredményre akkor jutunk, ha új társadalmi jelenségeket (új, megváltozott jogtárgyak)

---

¹⁷ Feinberg, Joel: *The Moral Limits of the Criminal Law*. Oxford University Press, 1986.

¹⁸ Von Hirsch, Andrew: *Der Rechtsgutsbegriff und das „Harm Principle”*. Goldtdammer Archiv 2002. 6-7.p.

¹⁹ Vö. Szomora i.m. 11.p.

²⁰ Szomora Zsolt: *A nemi bűncselekmények alapkérdései*. Rejtjel, Budapest, 2009. 19.p.; vö. Nagy i.m. 103.p.

²¹ Szomora (A nemi...) i.m.19.p.

a meglevő tényállások alá kellene szubszumálni, de ez nem lehetséges alapvető sérelem nélkül, ezért törvényt kell módosítani. Ide tartozik tehát véleményem szerint az is, ha az új vagy megváltozott társadalmi megítélésű jelenség (új vagy megváltozott jogtárggyal) a meglevő tényállások alá szubszumálandó, azonban éppen a jogtárgyak vizsgálata alapján kimondható, hogy erre nincs szükség, s emiatt kell a törvényt módosítani. E két kiegészítést ragyogóan példázza az áru hamis megjelölése körében, az alábbiak szerint lefolytatott jogtárgyvizsgálat.

III.A jogi tárgy – áru hamis megjelölése (Btk. 296.§)

A hazai vélemények megoszlanak a tényállás jogi tárgyát illetően. *Varga* véleménye szerint²² mind a versenytársak védelmét, mind pedig a fogyasztók védelmét is ellátja a tényállás. A szerző ezen állásfoglalása feltehetően mechanikus jogértelmezésre vezethető vissza, ami a rendszerváltozás előtti időszak tényállása esetében még igaz is lehetett, de a modern piaci viszonyok között aligha. Másfelől pedig erősíthette ezt a hamis képet az is, hogy a BH-kban közzétett, egyébként kevés számú ilyen ügyben a Legfelsőbb Bíróság kritikai hozzáállás nélkül elismételte e tételt (BH 1998. 522). Ezen kívül az a vélemény is megjelenik, hogy a törvényi tényállásból közvetlenül nem érvényesül a fogyasztói érdekvédelem, hanem csak a versenytársak védelméről keresztül.²³ *Tóth Mihály* szerint viszont a közérdek védelme is megvalósul a fogyasztói érdekek védelméről keresztül.²⁴ Megemlíthető még az a nézet is, miszerint a fogyasztók érdekeinek védelme nem önálló jogi tárgy,²⁵ amelyhez jómagam is csatlakozom az alábbiak miatt.

A rendszerváltás előtti jog- és társadalmi rendben nem lehetett a versenytársak érdekeit büntetőjogi védelem alá vonni (mivel verseny sem volt), szükség volt egy objektív, az állampolgárok érdekeihez jobban közelítő s „védelemre szoruló” érdekre: a termék „versenytárs” általi forgalomba hozatala, ha nem megfelelő jelzéssel látták el azt, egyfajta minőségbeli hibát jelentett. Ez arra utal, hogy a megfelelő jelzés használata adott minőségi standardok betartását is jelentette, így a jelzés egyben a termék minőségi megfelelőségét is hordozta. Amennyiben viszont a megfelelő jelzés hiányzott, a minőségi követelménynek való megfelelés sem volt feltételezhető, amiből pedig az következik, hogy a termék forgalmazása alkalmas volt a fogyasztók érdekeinek a sértésére is. A versenytörvény (és a piacgazdaságra való áttérés) által teremtett helyzetben a Btk. módosítás ezt a vonalat nem engedte el, de tágabb kontextusban jelenik meg az elkövetési tárgy: az összetéveszthető külső jegyekkel bíró árut teszi elkövetési tárgygyá, amiből az következik, hogy a fogyasztókkal kapcsolatos védendő jogi tárgy nem lehet más, mint a fogyasztói döntések befolyásmentessége. Az összetéveszthető külső jegyek ugyanis alkalmassá teszik az árut arra, hogy a fogyasztóban téves feltevést (miszerint az áru rendelkezik az eredetire jellemző és a fogyasztó által ismert tulajdonságaival) alakítson ki, s így lényegében szándéka ellenére vásárol nem eredeti árut. Ez a jogtárgyfelfogás központi elemének tehát a téves feltevés kialakítását (vagy e lehetőséget) és abból fakadóan a fogyasztó és a vele szemben egyfajta „hatalmi”

---

²² A büntető törvénykönyv magyarázata. KJK-Kerszöv, Budapest 2004. (Btk. 287-298/F.§ Varga Zoltán) 1074.p.

²³ Varga i.m. 1074.p.; Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog. Különös Rész. Hvg-Orac. Budapest, 2005. 468.p.

²⁴ Tóth Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények. KJK-Kerszöv, Budapest, 2000. 167.p.

²⁵ Hollán Miklós – Kis Norbert: A magyar büntetőjog tankönyve II. Különös Rész. Magyar Közlöny- és Lapkiadó, Budapest, 2008. 1116.p.

pozícióban levő kereskedő (termelő stb.) közötti lényegében egyoldalú bizalmi viszony megtörését teszi.

IV. Szimbolikus fogyasztás és a büntetőjogi jogtárgyak

Ha ezt elfogadjuk, nem kerülhető el az alábbi problematika vizsgálata, még akkor sem, ha e vizsgálat – a jogi tárgyak körét érintően – végső soron kontraproduktív eredményt fog hozni.

Alapvető jelentőségű lehet a kérdés, hogy vajon a vázolt jogtárgyvédelem funkcióját befolyásolja-e az a társadalmi jelenség, ami kifejezetten a hamisított áruk fogyasztásában érhető tetten: azaz amikor bizonyos szektorokban (ruha, cipő, parfüm, táska, ékszer, óra) az eredeti márkák helyett a hamisítványok vásárlása a domináns. Ilyenkor az eredeti termékek magasabb vagy irreálisnak tűnő ára indokolja elsődlegesen az olcsó hamisítványok megvásárlását, illetve jelentős tényező lehet a döntési folyamatban a márkás (márkához hasonló) javak viselésének társadalmi pozitív hozadéka, ti. hogy bizonyos társadalmi réteghez tartozást *szimbolizál* az adott réteg által elfogadott márkák viselése.

Prónay a márkahamisítást a szimbolikus fogyasztás és a materializmus közötti kapocsnak tekinti: az olcsó másolatnak ugyanazt a szimbolikus tartalmat asszociálják, s így ugyanazt az elégedettséget eredményezik.²⁶ Materializmus alatt – *Belk* nyomán – a fontosságot értjük, amit a fogyasztó az általa birtokolt dolgoknak tulajdonít. „A materializmus magas foka esetén a fogyasztó életében központi szerepet töltenek be az általa birtokolt objektumok, a birtoklásra, mint az elégedettség forrására tekint.”²⁷ A fogyasztás szimbolikus jellegének alapja az a megfontolás, miszerint a vevők nem a konkrét termék tulajdonságokat mérlegelik a vásárlási döntés meghozatalakor, hanem azt, hogy mit nyernek a termék fogyasztásával.²⁸ A vevő tehát valóban értékre vágyik, de nem arra, hogy a fogyasztással a ráfordításánál többet nyerjen, hanem arra, hogy megkapja azt az értéket, ami kielégíti vágyát. Ez a vágy, és ezáltal a vágy kielégítésére szolgáló érték is igen erős szimbolikus tartalommal is bír. A termékszimbolizmus két dimenzióját lehet megkülönböztetni. Az egyik az esztétikai vagy hedonikus érték, amelyhez kapcsolódó érzések a fogyasztónak nem mások miatt, hanem saját maga miatt fontosak, vagyis ez az érték belső motiváción alapul. A másik a társadalmi, vagy státuszt biztosító érték, amely bizonyos termékek fogyasztása során arra szolgál, hogy a kívánt benyomást keltse másokban, – ez tehát külső motivációkhoz kapcsolódik.²⁹ Ez a szimbolikus fogyasztás, amit önkifejező fogyasztásnak is lehet hívni.³⁰ Ilyenkor a márka lehet a fogyasztó személyiségének kifejező eszköze, amit a fogyasztó önmaga megerősítésére használ. A márka személyisége ugyanis tükrözi a fogyasztó személyiségét, azonkívül a márka szolgálhat a fogyasztó gyenge személyiségjegyeinek kompenzálására is. Ebben az esetben a márka a fogyasztó vágyott *személyiségét* tükrözi.³¹

---

²⁶ Prónay Szabolcs: Kulturális körítés vagy kulturális kerítés? – avagy a kulturális különbségek hogyan befolyásolják a fogyasztást? 2009. Kézirat (hozzájárulással) 13.p.

²⁷ Belk, Russel: Materialism: Trait Aspects of Living in the Material World. *Journal of Consumer Research* 1985/12 265-280.p.

²⁸ Farkas Erzsébet: Érték(?)teremtés – Érték(?)esítés, *Marketing&Menedzsment* 2003/3 12-19.p.

²⁹ Bell, Stephen S. – Holbrook, Morris B. – Solomon, Michael R.: Combining Esthetic and Social Value to Explain Preferences for Product Styles with the Incorporation of Personality and Ensemble Effects. *Journal of Social Behavior and Personality* 1991 (Vol. 6.) No.6 243-274.p.

³⁰ Törőcsik Mária: Fogyasztói magatartás trendek. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006.

³¹ Márton Angéla: Madarat tolláról, márkát fogyasztójáról. *Marketing&Menedzsment* 2004/1 14-19.p.

A fogyasztást a posztmodern gondolkodás szimbolikus aktusnak tekinti.³² Baudrillard ezt úgy fogalmazza meg, hogy nem a termékek funkcióit vásárolják meg, hanem a termékhez kapcsolódó jeleket kapcsolják magukhoz a fogyasztók, ezáltal elérve a kívánt társadalmi státuszt. Az igény ezek alapján kulturális teremtménynek tekinthető, melynek alapja az egyén vágyott csoportba való beilleszkedésének szándéka, azáltal, hogy magáévá teszi az adott csoport normáit, értékeit. A fogyasztás tehát nem más, mint „jelek aktív manipulációja”, melynek során az egyén elfogadja a vágyott csoport kódjait, ezáltal beilleszkedik és elkerüli a kirekesztettség veszélyét.³³ A fogyasztás szimbolikus jelentősége tehát tömören úgy fogalmazható meg, hogy „az vagy, amit birtokolsz”.³⁴ Ez a személyiségalkítás tehát egyfajta fogyasztás útján elért, szimbolikus identitásteremtés, melynek alapja az általuk választott termékek és márkák szimbolikus tartalma.³⁵

A jog számára a szimbolikus fogyasztás mint elismert posztmodern társadalmi jelenség, komplex vetületben jelentkezik. A jog alrendszerében a szimbolikus fogyasztással összefüggően megjelenik egyfelől a márkajogosultak jogi védelmének kialakítása, ez a kérdéskör különösen a szellemi alkotások jogát és az iparjogvédelmi jogot érinti. Másfelől tetten érhető a márkajogosultak azon igénye, hogy a hamisítókval szemben az állam is fellépjen, mintegy *közösségi érdekké transzformálva* a márkajogosultak nagyon is egyéni (gazdasági) érdekeit: a közösségi érdek megjelenhet a versenyjog területén, amikor is jellegbitorlás (szolgai utánzás) okán fellép a hatóság. A jellegbitorlás „a versenytárs reputációjának csorbításával, illetve a goodwill mögött álló ráfordítások jogtalan elsajátításával szembeni védelem, amely bizonyos mértékig a fogyasztók érdekét is oltalmazza”.³⁶ A versenytárs nevének, áruja megnevezésének (egyéb jellegzetes ismérveinek) használata jogtalan előnyhöz juttatja az ezeket jogtalanul használót, amit a versenyjog nem enged, másfelől pedig a fogyasztók félrevezetésével szemben is védelmet nyújt. A közösségi érdekké transzformált egyéni érdekek a jog rendszerében megjelenhetnek tehát büntetőjogi jogtárgyakként: a jogalkotó dönthet úgy, hogy a jog társadalmi alrendszerének végső eszközével (ultima ratio), a büntetőjogi fellépés lehetőségével kiegészíti a védelmet.

Harmadrészt pedig az az igény is felmerülhet, hogy a hamis termékek fogyasztói oldalán is jelenjen meg a jog, azaz a márkajogosultak érdekeinek védelme érdekében a hamis termékek iránti kereslet ellen is fel lehessen lépni. Ez pedig azt jelentené, hogy éppen a szimbolikus fogyasztás mint társadalmi jelenség egyik lényeges megvalósulási típusa (a korlátozott anyagi lehetőségek miatt) ellen lépne ringbe a jog.

Jelen viszonyaink között erre – úgy tűnik – nincs társadalmi igény, de nem kizárt, hogy a márkajogosultak globális érdekérvényesítése e téren is hozhat változást.

A *szimbolikus fogyasztás potenciálja* tehát többféle visszaélésre ad alapot: a márka, a brand jogtalan használata ugyan önmagában már eleve jogsértő, de ha az utánzás silány minőséggel párosul, közvetlen fogyasztói érdeksérelem is megjelenik.

---

³² Campbell, Colin.: The Sociology of Consumption; Acknowledging consumption. (szerk.: Miller, Daniel) Routledge, New York, 1996. 96-126.p.

³³ Cherrier, Helene – Murray, Jeff: The Sociology of Consumption: The Hidden Facet of Marketing. Journal of Marketing Management 2004/20 509-525.p.

³⁴ Belk, Russel: Studies in the New Consumer Behaviour; Acknowledging consumption (szerk.: Miller, Daniel) Routledge, New York, USA, 1996. 58-95.p.

³⁵ Erről bővebben Karsai Krisztina – Prónay Szabolcs: Javak szimbolikus fogyasztása társadalomtudományi megközelítésben. Kézirat, 2010. Megjelenés alatt.

³⁶ Boyta Györgyné: Versenyjog. Egyetemi jegyzet, Budapest, 2007. 38.p.; Miskolczi Bodnár Péter: Versenyjog. Novotni Kiadó, Miskolc, 2007. 69.p.

A hamisított, illetve kalóztermékek előállítása és értékesítése az utóbbi években egyszerűsödött, a tömeggyártás és a globális piac következtében pedig az üzlet volumene – és ezáltal a belőle származó haszon – a sokszorosára növekedett. Mindehhez járul az is, hogy a társadalom egy jelentős részében igény mutatkozik az eredetinel sok esetben jóval kedvezőbb áron megszerezhető jogsértő áruk iránt, ami az ilyen jellegű jogsértésekkel szembeni társadalmi elutasítás alacsony fokának egyik indokául szolgál.

A büntetőjogi jogtárgyvédelem szempontjából a központi kérdés itt az, hogy vajon a *tudatos fogyasztói döntés*, miszerint kifejezetten az olcsó hamisítvány megvásárlását preferálja, hatással lehet-e az elemzett bűncselekmény jogtárgyának értelmezésére.

A jelenlegi büntetőjogi védelem nem érzékeny erre a különbségre, azaz a bűncselekmény akkor is megvalósul, ha a fogyasztó tudja, hogy hamisítványt vásárol. Ez azt is jelenti, hogy a szimbolikus fogyasztási javak megszerzése nem büntetendő, a büntetőjogi szabályozás nem szolgálja gátját az ilyen fogyasztásnak, így nem védelmezi a javak előállítóját, forgalmazóját a fogyasztó – más jogsértését támogató – magatartásával szemben. Mindebből következően a büntetőjogi fellépés e tény iránti („tudom, hogy hamisítványt veszek” vagy „eleve hamisítványt akartam venni”) közömbösség generálhatja is a hamis áruk iránti keresletet. Ha pedig ez így van, a büntetőjogi tényállás a jelen értelmezésben (jogtárgyaival együtt) nem alkalmas a védelem ellátására.

A fogyasztók védelme mint jogi tárgy ebben a kontextusban tehát éppen azért nem jelenik meg, mivel itt a kereskedő és a fogyasztó közötti bizalmi viszony megtörése, a bizalmi viszony híján fel sem merül. Mind a vásárló, mind az eladó pontosan tudja, hogy amit elad, az nem az adott – másik – cégnek a terméke, az áru csupán annak szimbolikus javait birtokolja. Nem védelmezhető az a fogyasztó e tényállással, aki a szimbolikus javak megszerzése érdekében lényegében „*konspirál*” a bűncselekmény elkövetőjével. E tényállást azonban – véleményem szerint – nem lehet leszűkíteni, hogy csak azok részesüljenek védelemben, akiknél a téves felismerés kialakítása történik meg, azaz azon fogyasztók, akik eredetiként (nem hamisítottként stb.) vették meg az árut. Erre azonban nincs is szükség, ugyanis álláspontom szerint, ha végre elszakadunk attól az örökségtől, hogy e tényállás a fogyasztókat is védelmezi, ilyen esetben – a tényállás körülményeitől függően – csalás vagy fogyasztó megtévesztése bűncselekményének halmazatban történő megállapításának lehetne helye, mivel e tényállásban a fogyasztói érdekek valóban védelmezett jogi tárgyként jelentkeznek.

V. Hamis áruk kereslete

A kérdéskör büntetőjogi dogmatikai értékelése elsősorban az illegális árukkal kapcsolatos keresleti cselekményekkel való párhuzamba állítást követeli. Illegális árunak tekinthető a Btk. szerinti fogalmaknak megfelelően például a kábítószer, a (fokozottan) védett növény, állat egyede és származékai, nukleáris anyag, lőfegyver, lőszer, tiltott pornográf felvétel (stb.). Ezen illegális javak esetén a kereslet is büntetendő azzal, hogy tipikusan a megszerzés és a birtokban tartás is bűncselekmény az előállító, forgalmazói magatartások mellett. A jelen munkában vizsgált áruk is annyiban illegálisnak minősíthetők, hogy előállításuk és az azokkal kapcsolatban elkövetett forgalmazói cselekmények (forgalomba hoz, vagy forgalomba hozatali célzattal megszerez vagy tart) tilalmazottak. Mint látható azonban, a versenytársak érdekeinek védelme éppen hogy a keresleti oldal büntetendőségét követelné, ezért az ezzel szemben álló büntetlenséget – jelen helyzetben – a szimbolikus fogyasztás hallgatólagos elfogadására vezetem vissza. Ez ugyanakkor a kriminális magatartások „ügyfeleinek” magatartását értékelő megközelítéssel cseng egybe: amikor az egyébként részesei tevékenységnek tekinthető cselekmények társadalomra veszélyessége nem éri el azt a

szintet, amely büntetőjogi beavatkozást igényelne, méghozzá azon oknál fogva, hogy a látszólagos részes³⁷ csupán a maga számára kíván egy kedvezőbb helyzetet biztosítani anélkül, hogy további jogsértést megvalósítana.

Ilyen a befolyással üzérkedést, a kerítést, a zugírást elkövető ügyfele vagy épp a bordélyházat igénybevevő személy. Úgy tűnik, e sorba beilleszthetjük az áru hamis megjelölése cselekményének „haszonélvezőjét”, a fogyasztót is.

VI. Szimbolikus fogyasztás a büntetőeljárásban

A bűncselekmény elkövetésére – úgy tűnik – jelentős társadalmi igény van: ennek a jelenségnek a lenyomata a büntetőeljárásokban³⁸ is megjelenik, méghozzá a terhelti védekezések körében. Az elkövetők egy része számára az erkölcsi elvetendőség hiánya eleve adott: szinte minden ügyben a „láttam a piacon, hogy van erre kereslet, én is megpróbáltam” típusú védekezésekkel találkoztunk.

A hamisítványok olcsóságára és arra a tényre, hogy az áruk hamisított voltát ismerik a vásárlók a legtöbb vádlott hivatkozott a jegyzőkönyvek szerint.

A hamisítás, illetve a hamisított áruk kereskedelmének tilalmával kapcsolatos tévedésre hivatkozás tipikusan úgy jelentkezik, hogy a cselekmény büntetlenségére (jogszerűségére) a számlával történt „nagykereskedelmi” beszerzés tényéből következtek: „legálisan vásároltam különböző outletekben”, „számlával vettem, azt hittem, jó termékek”, „katalógusból rendeltem, Törökországból”.

A konkrét márka védettségével kapcsolatosan is jelentős számban jelenik meg a tévedésre hivatkozás, az elkövetők tehát nem állítják, hogy nem tudtak a cselekmény büntetendőségéről, azonban azt próbálják meg érvényesíteni, hogy nem ismerték az adott márkát („nem vagyok járatos a márkák világában”, „nem tudtam, hogy a KEYO híres márka, az ADIDAS, a PUMA, a NIKE márkákat ismerem”, „kereskedő vagyok, nem márkaszakértő”, „az eljárás előtt nem ismertem a PUMA márkát”).

A ténybeli védekezésként tipikus a nagytételben vásárlásra és annak megszokott rendjére (miszerint nem nézik meg az összes árut egyenként) hivatkozás, valamint megjelent a „nem tudtam, mit jelentenek a jelzések a ruhán” állítás is.

Az általunk megvizsgált ügyek közül négy felmentés vezethető vissza a vádlotti védekezés sikerére: az egyik esetben a vádlott azt állította, hogy tranzitútasként hozta be Magyarországra a hamisítványokat, azokat át akarta vinni az országon; illetve amikor az átláthatatlan csomagolással ellátott termékeket (nagytételben) nem látta sem megvásárláskor, sem piacra szállításkor. A harmadik sikeres védekezés az adott márka nem ismeretére vonatkozott, a negyedik pedig az adott márka védettségével kapcsolatos tévedésre („a vádlott alaposan következtethetett arra, hogy védjegyjogtalom alatt nem álló terméket vásárolt, amelyeket a versenytárs hozzájárulása nélkül szabadon forgalmazhat, figyelemmel a számlára történő vásárlás tényére, a vásárolt farmernadrágok árára, illetve a vásárolt áruk hazai piaci részesedésére [nincs jelen lényegében a Versace farmer] és a Versace termékek hazai bevezettségére.”). Véleményem szerint a tranzitutas felmentése nem volt megalapozott, mivel – mégha a magyar kereskedelmi forgalomba nem is kívánta az árut bevinni – a magyar tényállás megvalósulása szempontjából a külföldön történő forgalomba hozatal célzata is releváns. A másik három felmentés vonatkozásában pedig csupán annyit kívánnék

---

³⁷ Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Szomora Zsolt – Vida Mihály: A magyar büntetőjog különös része. Hvgorac, Budapest, 2009. 378.p.

³⁸ A tanulmánynak alapot szolgáló kutatásban nyolc megyére kiterjedően (összesen 150 ügy) vizsgáltuk meg az áru hamis megjelölés miatt indult büntetőeljárásokat. A kutatás további eredményei is közlés alatt állnak.

megjegyezni, hogy – ahogy láttuk – ezek a védekezések a mindennaposak, viszont az összes többi esetben mégsem eredményeztek felmentést. Sok büntetőügy aktája nem tartalmaz adatokat a védekezésekben foglaltak vizsgálatára nézve, így azok cáfolata hiányzik. Mivel a vádlott meg nem cáfolt védekezése (*in dubio pro reo*) a felmentés alapjául szolgálhat,³⁹ felmerül a kérdés, hogy vajon a vizsgált esetekben miért az elítélés mellett döntött a bíróság.

VII. Jogtárgyak – de lege ferenda

Az eddigiek alapján tehát megállapítható, hogy a fogyasztói érdekeket a tényállás sem célkitűzésében, sem pedig gyakorlatában nem védelmezi. De az is megállapítható volt, hogy *végző soron* a védett jogosultságok (szerzői jogi, iparjogvédelmi) kedvezményezettjeit sem védelmezi (vertikális védelem hiánya), mivel a fogyasztó mások jogsértő cselekményét támogató magatartásával szemben nem nyújt védelmet, a fogyasztók általi keresletet nem szorítja vissza. Csak horizontálisan, a versenytársak vonatkozásában adja meg a szükséges védelmet. A kérdés csupán az, hogy ez volt-e a jogalkotó szándéka, azaz az, hogy a hamisítás piacát keresleti oldalon nem kívánta korlátozni.

Az ehelyütt alkalmazott jogtárgyharmonikus értelmezés módszerével kettős eredményre juthatunk: egyfelől azt kell megállapítani, hogy a tényállás – elemei, jelen értelmezése és alkalmazása alapján – nem védi a fogyasztók érdekeit, a deklarált jogi tárgy nincs összhangban a törvényi tényállással (értelmezési eredmények harmadik változat, lásd korábban). A szimbolikus fogyasztás mint társadalmi jelenség figyelembe vétele pedig azt az eredményt hozza, hogy a tényállás nem irányulhat a fogyasztók ellen, ez a negyedik esetkör általam kiegészített változata.

Kétségtelen, hogy a fogyasztókat nem feltétlenül a büntetőjog eszközeivel kell megtanítani arra, hogy hamisítványt vásárolni több szempontból sem érdemes, de ugyanakkor a szimbolikus fogyasztás jelenségét és jelentőségét sem szabad lebecsülni. Ez utóbbi azért lényeges, mert elképzelhető, hogy a jogalkotó éppen az elismert társadalmi jelenség mivolta okán nem teszi jogtárggyá. Ettől még azonban a márkajogosultak érdekeinek sértése és a tényállást megvalósító személyek cselekményének támogatása továbbra is virulni fog. Legalábbis a világ ezen tájékán.

---

³⁹ Lásd részletesen: Karsai Krisztina – Katona Tibor: Az ártatlanság vélelme és a vádlott meg nem cáfolt védekezése. *Jogtudományi Közlöny* 2010/4 171-179.p.